

MULTIKULTURNÍ VÝCHOVA JAKO SOUČÁST VZDĚLÁVACÍHO SYSTÉMU ZÁKLADNÍHO ŠKOLSTVÍ

Zpráva o projektu Ligy lidských práv, o.s.

LIGA LIDSKÝCH PRÁV

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

Tento projekt byl realizován za finanční podpory z prostředků MŠMT ČR

Závěrečná zpráva o projektu realizovaném v roce 2008

Obsah:

1. Název realizátora projektu	3
2. Úvod, metodologie, charakteristika škol	4
2.1 Metodologie	5
2.2 Charakteristika vybraných škol	6
3. Výzkumné otázky	8
4. Výstupy realizovaných aktivit	10
4.1 Hodnocení MKV v ŠVP	10
4.2 Výsledky interview s pedagogy a dotazníkového šetření	11
4.3 Pozorování výuky	26
5. Analýza inspekčních zpráv, stanovisko ČŠI	28
6. Naplnění stanovených cílů, závěry	33
7. Personální zajištění v rámci projektu	35

1. Název realizátora projektu:

Liga lidských práv, o.s.

Obec: Brno

Kód obce:582786

PSČ: 602 00

Část obce: Brno – střed

Okres: Brno – město

Kraj: Jihomoravský

Ulice: Cejl 43

č. p.: 511

č. o.: 43

Telefon/Fax: 454 210 446 / 545 240 012

E-mail: brno@llp.cz

Prezentace na Internetu: [http:// www.llp.cz](http://www.llp.cz)

Název projektu:

Multikulturní výchova jako součást vzdělávacího systému základního školství

Rozhodnutí číslo:

23014/2008-60

Tematický okruh:

4. Výzkumy a analýzy zaměřené na oblast vzdělávání národnostních menšin a etnik žijících v ČR

2. Úvod, metodologie, charakteristika zapojených škol

Zavádění Rámcových vzdělávacích programů a Školních vzdělávacích programů s sebou přineslo spoustu změn, výzev a otázek, našlo se mnoho odpůrců i příznivců a ať už je samotný výsledek jakýkoliv, školy byly nuceny věnovat přípravám a tvorbě svých vzdělávacích programů mnoho času a nebylo jistě snadné zorientovat se ve spoustě nových pojmenování a oblastí. Jednou takovou změnou je například zavedení průřezových témat. Mezi učiteli převažuje názor, že jde pouze o starou věc nově nazývanou, která je běžnou součástí jejich praxe, nad kterou není třeba se více zamýšlet. My jsme naopak přesvědčeni, že průřezová témata, mající ve školních vzdělávacích programech své samostatné místo, vyžadují svou pozornost.

V souvislosti se společenskými změnami se domníváme, že důležitým posláním současné školy je mimo jiné také podpora výchovy k toleranci, k otevřenému uvažování, nově však v kontextu současné multikulturní společnosti. Otázky soužití různých sociokulturních skupin jsou dnes aktuální víc než kdy jindy. Průřezové téma multikulturní výchova přímo nabízí prostor těmto tématům a nás zajímá, jakým způsobem pojímají multikulturní výuku samotní pedagogové, jak ji vyučují, jaká témata jsou pro učitele důležitá. Neopomíjíme ani pohled ředitelů škol na celkovou koncepci průřezových témat, na způsoby a možnosti jejich naplňování.

Smyslem projektu bylo zjistit, jakým způsobem dotčené školy vyučují multikulturní výchovu, jaký význam jí přiřkládají, která témata a jaké metody se objevují nejčastěji.

V tomto smyslu jsme připravili výzkumné otázky, k jejichž zodpovězení jsme chtěli dospět realizací naplánovaných aktivit. Dosavadní výzkumy multikulturní výchovy (dále jen MKV) v ČR se zaměřily na programy nevládních a neziskových organizací ji realizujících a na analýzu postojů, vzdělávacích potřeb, znalostí, dovedností a rizik mezi studenty pedagogiky, kteří jsou příjemci kurzů s tématem MKV. Nemáme však k dispozici systematické poznatky o konkrétních způsobech realizace MKV na školách. Chybějí nám informace jak o formálním provedení úkolů MKV ve školních vzdělávacích programech, tak i o jejich praktické realizaci ve školním životě. Rovněž nemáme informace o postojích klíčových aktérů, na nichž úspěšná realizace MKV na školách závisí – ředitelů a pedagogů – a těch, kteří nad tímto úsilím mají dohlížet – inspektorů České školní inspekce. Některé tyto mezery v poznacích jsme zaplnili prostřednictvím předkládaného výzkumu.

V roce 1999 vydalo MŠMT metodický pokyn č.j. 14 423/99-22 za účelem výchovy proti projevům rasismu, xenofobie a intolerance, který určil hlavní zásady výuky MKV na českých školách. Tyto lze shrnout do několika bodů:

- školní klima podporující respekt, partnerství, komunikaci a diskusi,
- rozvíjení tolerantních postojů a hodnoty úcty k rozmanitosti,
- průřezové zohlednění MKV ve všech předmětech,
- informování o etnických skupinách žijících v ČR,
- potírání projevů intolerance, xenofobie a rasismu,
- nabídka specifických programů ve výuce i volnočasových aktivitách.

2.1 Metodologie

Data potřebná k zjištěním uvedeným v předchozích bodech byla získána následujícími technikami:

- dotazníkové šetření mezi řediteli a učiteli na vzorku šesti základních škol v ČR (23 osob),
- kvalitativní polostrukturované interview s řediteli a učiteli na stejném vzorku škol (11 interview)
- kvalitativní textová analýza souboru šesti školních vzdělávacích programů z výše uvedených škol,
- kvalitativní pozorování výuky hodin s multikulturním prvkem – hospitace (6 pozorování)
- textová analýza souboru 1500 zpráv ČŠI z inspekcí ve školách po celé ČR
- hodnocení inspekčních zpráv vztahujících se ke vzorku vybraných škol.

V dotazníkovém šetření jsme použili dotazníky složené ze dvou modulů. První modul zkoumal zkušenosti se zavedením ŠVP, způsoby realizace a priority MKV ve výuce, názory na efektivitu MKV, nejčastější obtíže a poptávku po vnější podpoře na realizaci MKV. Tyto otázky se pokládaly učitelům i ředitelům. Druhý modul zkoumal etnické složení školy, počet žáků, názory na etnické soužití ve škole a obci a přijetí MKV mezi rodiči a žáky. Tyto otázky se kladly pouze ředitelům. Analýza dat z dotazníkového šetření se vzhledem k nízkému vzorku omezila na deskriptivní statistiku s důrazem na prosté třídění prvního a druhého stupně. Použitý výběr je nepravděpodobnostní, což spolu s nízkým vzorkem znemožňuje považovat data za reprezentativní a odhadovat vlastnosti zkoumaných charakteristik v celé populaci pedagogů zkoumaných škol nebo celé ČR.

Prostřednictvím kvalitativních polostrukturovaných rozhovorů jsme co možná neformálně zjišťovali podrobné názory a zkušenosti pedagogů, se zavedením ŠVP, způsoby realizace a priority MKV ve výuce, názory na efektivitu MKV, nejčastější obtíže a poptávku po vnější podpoře na realizaci MKV. Pozorování a analýza ŠVP se řídily otázkou, jaký má samotná realizace multikulturní výchovy na škole deklarovaný a skutečný charakter a jaké metody při výuce MKV používají. Analýza dat z rozhovorů, pozorování a ŠVP sledovala zásady zakotvené teorie s důrazem na otevřené kódování, tvorbu pojmů a kategorií a hledání vztahů mezi nimi.

V analýze inspekčních zpráv ČŠI byl zkoumán úplný soubor 1500 zpráv vzniklých v době od září 2007 (zahájení ŠVP) do listopadu 2008. Zajímali jsme se o to, nakolik a jakými způsoby se inspektoři ve svých zprávách věnují provádění multikulturní výchovy v českých školách, z jakých zdrojů o tom inspektoři získávají informace a zda a jak inspektoři hodnotí účinnost MKV na školách. Jelikož nešlo o výběrový soubor, jsou závěry z analýzy platné pro všechny zprávy vzniklé v daném období. Data byla zpracována technikami obsahové analýzy a kvalitativní textové analýzy.

2.2 Charakteristika vybraných škol

ZŠ Břeclav, Na Valtické

Město Břeclav má necelých třicet tisíc obyvatel, námi vybraná základní škola se nalézá v okrajové části města, v centru břeclavského sídliště.

Škola má ve školním roce 2008/2009 12 kmenových tříd a dvě oddělení školní družiny. Počet vzdělávaných žáků je 270. Výuka se řídí vzdělávacím programem Základní škola č.j. 16 847/96 - 2 a v 1.,2. a 6.,7. třídě Školním vzdělávacím programem pro základní vzdělávání „škola přátelská - škola partnerská,, č.j. 324/07 . Školní vzdělávací program je vypracován a připraven pro zavádění do všech ročníků. Po materiální stránce je škola velmi dobře vybavena pomůckami a většina předmětů může být vyučována v odborných učebnách. Součástí školy jsou dvě oddělení školní družiny, taktéž velmi dobře vybaveny a školní kuchyň s jídelnou, kde se žákům nabízí možnost volby ze dvou připravovaných jídel.

ZŠ Tuháčkova Brno

Jedná se o základní školu, která je blízko centra města Brna, v roce 2006 byla dokončena kompletní rekonstrukce starých budov včetně přístavby. Ve zrekonstruované budově školní družiny sídlí také Centrum volného času Sluníčko (pobočka DDM Junior).

Tato základní škola je úplná základní škola, vyučuje podle vzdělávacího programu Základní škola. Od školního roku 2006/2007 učí podle školního vzdělávacího programu s názvem „Moje škola“. Podporuje výuku jazyků (angličtina od 1. třídy, němčina od 7. ročníku) a tělesné výchovy, nabízí velký výběr volitelných předmětů. Pro budoucí prvňáčky každoročně otevírají Veselou školičku, kde se děti seznamují s prostředím školy a hravou formou se připravují k nástupu do školy.

Tato škola má celkem asi 360 žáků, zajímavou skutečností pro nás je přítomnost asi 20 dětí – cizinců, z nichž největší počet zaujímají děti vietnamského původu. Škola se snaží pomáhat překonávat jazykovou bariéru u těchto dětí také tím, že spolupracuje s organizacemi zabývajícími se jejich podporou, jsou schopni v omezené míře zajistit doučování pro děti – cizince i z vlastních zdrojů.

ZŠ Moravská Třebová

Moravská Třebová je obec s 11 300 obyvateli ležící v Pardubickém kraji na pomezí Čech a Moravy.

Základní škola Moravská Třebová, Palackého 1351, je velká městská škola sídlištního typu, která zahájila provoz v roce 1975. Základní škola je úplnou základní školou se 2-3 třídami v ročníku. Průměrný počet žáků ve třídách se pohybuje kolem 23. Ve školním roce 2007/2008 plnilo ve škole povinnou školní docházku v průměru kolem 527 žáků. Schválená kapacita školy je 900 žáků, perspektivně lze přijmout k plnění povinné školní docházky žáky z jiných škol, kde je počet žáků nízký a školy mají udělenou výjimku, při zachování funkčnosti odborných učeben.

Ve školním roce 2008-09 probíhá výuka v 1., 2., 3., 6., 7. a 8. ročníku podle vlastního školního vzdělávacího programu.

ZŠ Kanice

Základní škola Kanice se nachází na okraji Moravského krasu, 15 km od Brna, počet obyvatel je přibližně 600. Jde o úplnou základní školou pro žáky 1. – 9. ročníku. Školní budova byla postavena v roce 1961 jako spádová škola pro žáky z Kanic, Babic nad Svitavou a Ochozu u Brna. Celkový počet žáků ve školním roce 2007/2008 byl 97. Název školy OTEVŘENÁ ŠKOLA vyjadřuje myšlenku vzdělávacího programu – otevřenost školy všem dětem, rodičům i veřejnosti.

ZŠ Měšťanská Brno

Zaměření školy: bez specializace, jde o školu v okrajové části Brna s horší dostupností do centra města, proto se snaží poskytovat vzdělání co nejvíce všeobecné. Na požadavky doby reagují podporou výuky cizího jazyka formou volitelného předmětu s názvem Další cizí jazyk nebo Konverzace.

Výuka probíhá podle učebních dokumentů "Základní škola" a podle vlastního školního vzdělávacího programu. Od školního roku 2008/2009 jsou součástí školy čtyři třídy 6.až 9.ročníku s rozšířenou výukou tělesné výchovy se zaměřením na kopanou, ve kterých jsou převážně hráči žákovských a dorosteneckých družstev oddílu 1.FC Brno. Vyučování probíhá ve třech školních budovách.

ZŠ Svitavy, Lačnov

Město Svitavy má necelých 18 000 obyvatel, obec Moravský Lačnov je od roku 1960 předměstí okresního města Svitavy, v roce 2007 měl 950 obyvatel.

Tato základní škola je již na první pohled velmi netradiční, jednak vzhledem celé budovy, uspořádáním a vybavením tříd, ale také počtem dětí a pedagogů, nemluvě o velmi zajímavé koncepci celé školy. Jedná se tedy o malotřídní školu na okraji města Svitavy. Celkem čtyři pedagogové včetně ředitelky školy se tu věnují 35 dětem v prvním až pátém ročníku základní školy. V současné situaci 46% dětí v této škole vyžaduje specifický přístup – děti nadané, děti se specifickými poruchami učení, lehkou mozkovou dysfunkcí, s poruchami chování, sociálně znevýhodněné, děti jiného etnika. Tato škola hojně využívá prvků alternativních pedagogických směrů, například daltonského plánu, programu Začít spolu, pedagogiky Montessori, otevřené vyučování atd. Od 26.8.2005 je škola zařazena do celostátní sítě Tvořivých škol, stejný název nese také školní vzdělávací program.

3. Výzkumné otázky

V rámci projektu jsme si položili následující otázky, na něž podrobně odpovídáme v části D:

1. Jakým způsobem je v dotčených školách realizována výuka multikulturní výchovy? Jaký má charakter?

K odpovědi na tuto otázku jsme dospěli realizací těchto aktivit:

Kvalitativní interview

Pozorování hodin s MKV prvkem

Dotazníkové šetření

Analýza inspekčních zpráv

2. Jakým způsobem mají školy multikulturalitu zapracovanou ve svém školním vzdělávacím programu?

K získání odpovědi na tuto otázku jsme analyzovali školní vzdělávací programy dotčených škol. Šlo o činnost poměrně zdlouhavou, školy často svůj vzdělávací program pojímají jako velmi rozsáhlý dokument, ovšem bohužel neplatí, že rozsah nahradí kvalitu.

Také připojujeme stanovisko Inspekce, neboť jsme také zkoumali, jakým způsobem vyhodnotila v inspekčních zprávách zařazení MKV do ŠVP.

3. Jsou metody používané učiteli této školy pro výuku MKV efektivní? Které z metod se osvědčují nejvíce?

K odpovědi na tuto otázku jsme dospěli realizací dotazníkového šetření a kvalitativních interview. Výsledky a závěry uvádíme opět níže.

4. Nakolik se učitelé dotčených předmětů domnívají, že je výuka tohoto předmětu efektivní pro změnu postoje žáků vůči spolužákům z etnických minorit?

K této otázce se vyjadřujeme v části D věnované evaluaci dotazníků a prostřednictvím závěrů z realizovaných interview. Přestože systém průřezových témat nemá ve vzdělávání zatím silnou tradici, považovali jsme za podstatné otevřít také toto téma, tj. nakolik vnímají dopady výuky MKV samotní kantoři.

5. Které jsou nejčastější problémy při výuce MKV? Co lze udělat k jejich nápravě?

Jde opět o zcela zásadní otázky, protože z komunikace škol je patrné, že změna systému vzdělávání jim přinesla řadu potíží. Proto považujeme za podstatné dotknout se také této problematiky. Chtěli jsme zjistit, co představuje nejpalcivější obtíže, které školám znesnadňují naplnit vzdělávací a výchovné cíle spojené s multikulturní výchovou. Na tuto otázku jsme si odpověděli jednak prostřednictvím dotazníkového

šetření, jednak jsme tento problém zařadili také do otázek, které jsme pokládali vyučujícím při rozhovorech.

4. Výstupy realizovaných aktivit

4.1 Hodnocení MKV v ŠVP

Možnosti zapojení jakéhokoli průřezového tématu (dále PT) do výuky, přičemž zde ovšem sledujeme pouze MKV, jsou následující:

- a) koncepce samostatného vyučovacího předmětu
- b) integrace do předmětů
- c) na MKV zaměřený projekt

Ze vzorku sledovaných škol všechny využívaly možnosti integrace do předmětů, a to nejčastěji, a dále také projekty s tímto obsahovým zaměřením.

V rámci analýzy ŠVP nás zajímalo především zaměření školy, vzdělávací cíle školy a podoba začlenění MKV do vzdělávacího procesu. Průřezové téma MKV je přitom v oficiálních školských dokumentech členěno na následující podtémata:

Kulturní diference

Lidské vztahy

Multikulturalita

Princip sociálního smíru a solidarity

Etnický původ

Vysledovali jsme určité společné znaky. Ty také považujeme zároveň za největší úskalí námi hodnocených aspektů zapojení MKV v ŠVP.

Těmito znaky jsou:

- chybějící jasná koncepce MKV – tedy nejsou jasně stanovená témata MKV
- chybějící jasně stanovené cíle a způsoby jejich naplňování a ověřování
- přiřazování MKV bez souvislosti na probíranou látku daného předmětu
- vnímání PT jako něčeho automaticky přítomného v učivu, již samotný název určité kapitoly či článku v učebnici znamená naplňování MKV
- bezobsažnost – školy jsou si vědomy povinnosti naplňovat PT, tudíž je začleňují do svého ŠVP, nicméně při hlubším prozkoumání nerozumíme návaznosti daného předmětu a MKV, např.: nejedna škola uvádí v tělesné výchově naplnění podtématu MKV kulturní diference, kde se nám souvislost poněkud vytrácí.
- Když už se objevují témata MKV u předmětů, která jsou svým obsahem MKV blízká, není možné zjistit, jak je dané téma realizováno, proč je zvoleno právě u tohoto tématu a co je cílem, čeho chce vyučující dosáhnout.¹
- Z námi vybraného vzorku škol se žádná neprofiluje explicitně na MKV, nicméně v části ŠVP nazvané Zaměření školy zmiňují takové výchovné cíle, které vnímáme jako podstatné v souvislosti MKV –

¹ Aktivity v multikulturní výchově jsou prezentovány ve výročních zprávách škol, často však jen jako pouhý výčet nebo konstatování bez vyhodnocení účinnosti (např. v roce 2006/2007 ve 20 % navštívených škol).

tolerance, mezilidské vztahy. Je tedy patrné, že takové školy považují tyto hodnoty jako klíčové, chtějí se jimi zabývat, aniž by nutně uvažovali s souvislostech s MKV.²

- Školy zpracovávají také projekty, nicméně občas nám uniká souvislost s MKV, ke které se údajně hlásí, jako například projekty nazvané Nebezpečná cesta, Stonožkové hnutí nebo Absolventské práce. Ani při bližším studiu obsahu těchto projektů se souvislost s MKV neobjevila. Jako dobrý příklad naopak můžou sloužit projekty typu: Barevná zeměkoule, Romské plamínky atd.
- Existují přesto školy, které se problematikou MKV zabývají přeci jen více, detailněji, nad rámec povinností, do ŠVP je pak zahrnut např. předmět Etická výchova, jehož obsah odpovídá tématům MKV a navíc cíle tohoto předmětu jsou jasně a přehledně formulovány, nezúčastěný čtenář pochopí záměr.

4.2 Výsledky interview s pedagogy a dotazníkového šetření

Názory na zavedení ŠVP

Zjišťovali jsme, jaké názory mají pedagogové na přechod na školní vzdělávací program a Rámcový vzdělávací program. Následující tabulka ukazuje, že dotázaní učitelé jsou rozděleni zhruba na polovinu ve svém názoru na změnu českého základního vzdělávání, ale silnou nespokojenost nevyjadřuje žádný z nich.

² Často jsou školní vzdělávací programy zpracovány tak, že se jedná o značně obsáhlý dokument, jistě pracně vznikající, nicméně o způsobech naplňování průřezových témat jsme se mnohdy nedozvěděli takřka nic. Jednotlivé oblasti PT jsou bez dalších komentářů přiděleny v tabulkách k oborům (předmětům) a ročníkům. O podobě a způsobu začlenění průřezových témat se dále nedozvíme nic.

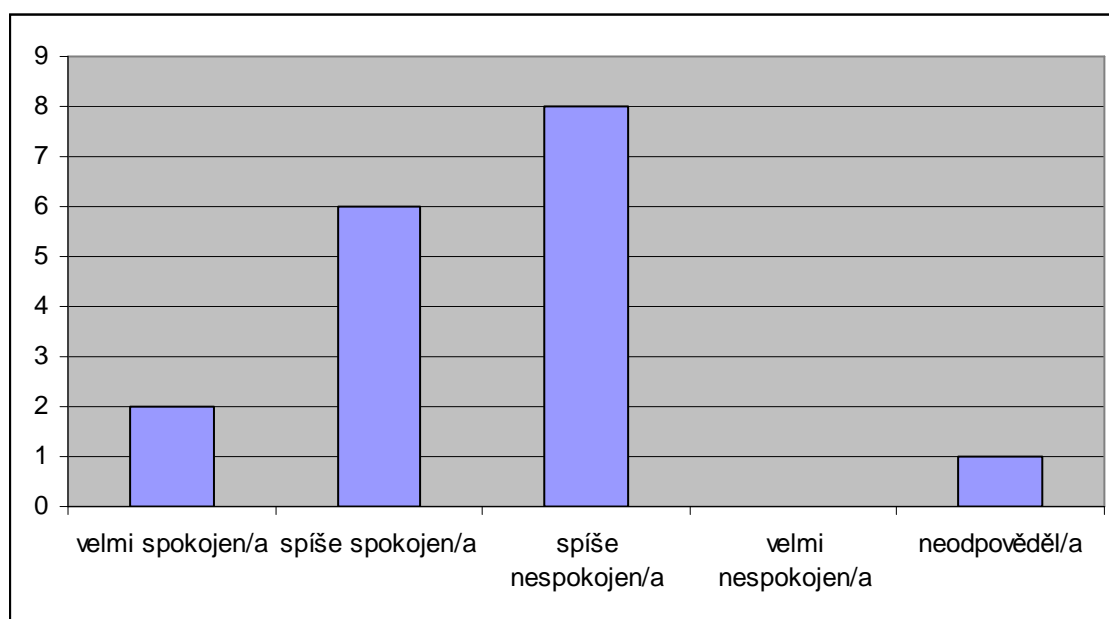
Za všechny uvedeme příklad: „princip sociálního smíru a solidarity“ je uveden jen ve čtvrtém ročníku ve vlastivědě. Co tedy můžeme zjistit více?

Kdybychom měli vycházet z tabulky uvedené v tomto ŠVP, tak se dozvíme, jaké bude probírané učivo, co by mělo být výstupem, ale vůbec nám nepomůže zjistit, jaká existuje například návaznost oblasti Města na téma princip sociálního smíru a solidarity. Co měl učitel na mysli, když vybrané téma MKV „princip sociálního smíru a solidarity“ zasadil do souvislostí s orientací na mapě a schopností ukázat na ní města. Kdybychom se v další uvedené oblasti „Starší české dějiny“ hodně snažili, již bychom možná mohli nějakou souvislost objevit, ale neměly by být souvislosti a záměry kantora nezúčastěnému čtenáři ihned zřejmé?

Bohužel takto podobně zpracovaných ŠVP je více a rozhodně si nedovolíme tvrdit, že díky tomu je celý ŠVP špatný. To by bylo tvrzení přinejmenším velmi troufalé, hodnotit vzdělávací program můžeme jedině jako komplexní dokument. Navíc průřezová témata nemohou být už ze své podstaty nejdůležitější součástí vzdělávacích programů. Přesto jsou ale školy, které jejich význam nepodceňují a mají své důležité místo nejen ve školních vzdělávacích programech, ale především ve výuce, což je podle mě podstatné.

Jak vnímáte změnu českého základního vzdělávání spočívající ve vytvoření systému RVP + ŠVP?

	absolutní četnost odpovědi	relativní četnost odpovědi
velmi spokojen/a	2	11,8 %
spíše spokojen/a	6	35,3 %
spíše nespokojen/a	8	47,1 %
velmi nespokojen/a	0	0 %
neodpověděl/a	1	5,9 %

Důvodem spokojenosti byla mj. možnost větší volnosti na úrovni školy:

To, že jsme si mohli udělat vlastní ŠVP, nám opravdu pomohlo (...) že jsme si mohli vložit nový předmět Etická výchova, dále jsme si mohli přehodit učivo v rámci 1. stupně.

Vyzdvihována byla i funkce ŠVP jako plánovacího a koordinačního nástroje:

Je to tam [stanoveno] konkrétně, takže se na akce lépe domlouváme, i děti dopředu vědí, co kdy bude. Umíme se líp přichystat. Akce jsou plošnější, ne vytržené, ani nejde o akci jednoho předmětu – domlouváme se mezi sebou.

Asi polovina dotázaných učitelů je přesvědčena, že pro ně nový systém znamenal práci navíc, avšak stejné procento z nich se domnívá, že jim ŠVP dal větší prostor pro uplatnění nových nápadů

Co znamenalo zavedení RVP pro výkon Vaší pedagogické práce?

	absolutní četnost odpovědi	relativní četnost odpovědi ve vztahu k počtu učitelů (tj. 17)
učím stejnými metodami, nic se nezměnilo	4	23,5 %
díky ŠVP mám větší prostor pro uplatnění nových nápadů	8	47,1 %
tento změněný systém pro mě představoval práci navíc (tvorba ŠVP ...)	9	52,9 %
jiná odpověď	2	11,8 %

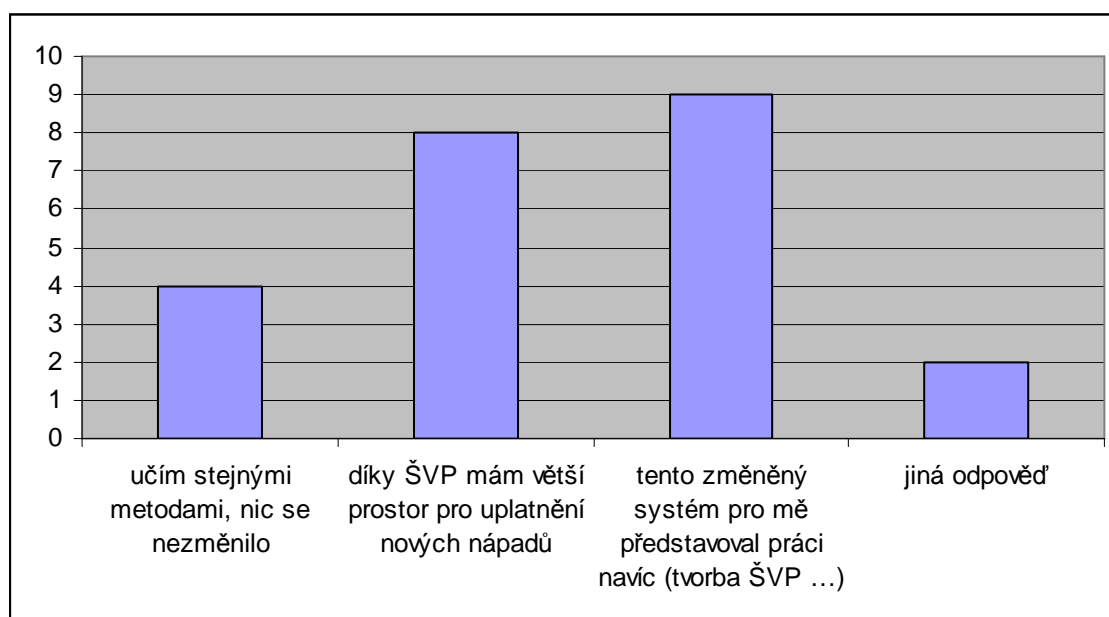
Názory na časovou náročnost vypracování ŠVP ilustrují následující výroky:

Nás to ... velice vyčerpávalo, to sezení, ta práce celková, ten systém, dávat do kupy, podle předpisu aby to odpovídalo všem požadavkům, já to považuji za zcela zbytečné, pro mě to reformu nepředstavuje.

Změnit se to nedá jenom tím, že se vytvoří ten školní vzdělávací program, že se dá na papír, papír snese všechno, ale důležitá je ta realizace.

Problémy s přípravou někteří zvládli lépe:

Co se týká té tvorby ŠVP, myslím si, že u nás přílišný problém nebyl, protože mám bezvadný kolektiv lidí, kteří se dokáží domluvit. (...) pro kantory je největším přínosem, bylo, když jsem ten kolektiv vzala a odvezla do školy pilotní, která už podle toho jela už několik let, a mohli si promluvit konkrétně s těmi učiteli. Pak už to šlo v pohodě.

Způsoby realizace ŠVP

Následující tabulka ukazuje, že všichni dotázaní učitelé se zaměřují na nějaké průřezové téma, přičemž většina mezi nimi rozlišuje a na některá z témat klade větší důraz.

Tento údaj nelze interpretovat tak, že by se studované školy zaměřovaly na některá témata více než na jiná. Vysvětlujeme si jej spíše nestejným výběrem učitelů do vzorku a faktem, že některé předměty se hodí pro výuku některých PT více, jiných méně. Všech šest ředitelů nám totiž řeklo, že školy jako celky kladou na všechna průřezová témata stejný důraz.

Jak ilustruje následující citát, pro mnohé učitele byly začátky obtížné:

Já jsem se přihlásila loni na školení. Jak nově učit literaturu a český jazyk, kde jsou právě ta průřezová témata, jak je uplatnit v hodinách. My jsme se s tím nesetkali jako studenti. S tím se setkáváme až teďka, to je tak jak s počítačema, my jsme se s tím nesetkávali, museli jsme na ně chodit.

Který z výroků nejlépe charakterizuje výuku průřezových témat ve Vaší práci?

	absolutní četnost odpovědi	relativní četnost odpovědi
na žádné PT se nezaměřuji	0	0 %
kladu na všechna PT stejný důraz	6	35,3 %
na některá PT kladu větší důraz než na jiná	11	64,7 %

Učitelé, kteří se soustředí na některá témata silněji než na jiná, preferují zejména multikulturu a osobnostní a sociální výchovu, někteří z nich pak i enviromentální, mediální a demokratickou výchovu.

Pokud jste u předchozí otázky odpověděli, že na některá průřezová témata kladete větší důraz než na jiná, na která (max. 3) se zaměřujete nejvíce?

	absolutní četnost odpovědi
multikultura	10
osobnostní a sociální výchova	10
výchova k myšlení v evropských a globálních souvislostech	6
enviromentální problematika	5
mediální výchova	5

výchova demokratického občana	4
-------------------------------	---

Zkušenosti a názory na realizaci MKV

Jak ukazuje následující tabulka, velmi silná většina učitelů uvádí, že se v jejich výuce často objevují prvky MKV a že na své škole mají speciální projekty zaměřené na MKV. Všichni dotázaní přikládají MKV stejný význam jako ostatním PT. Učitelé jsou rovněž velmi silně přesvědčeni o užitečnosti MKV při výchově k větší etnické toleranci českých dětí, boji proti předsudkům a zvyšování povědomí o jiných kulturách. Žádný z učitelů neuvádí, že MKV nemá pro jeho žáky smysl.

Pro ilustraci můžeme uvést výpověď učitele o postupném začlenění vietnamského chlapce do kolektivu, ve které podle něj MKV sehrála pozitivní roli:

Ze začátku se mu dost posmívali, on je malinkej, je mezi těmi deváťáky jak páťáček, ale dneska už ho ti kluci vzali mezi sebe. Je to třída, kde je 14 kluků a jen šest děvčat, takže někteří kluci ho prostě vyřazovali, dneska už ho mají rádi, dneska už ho berou mezi sebe. Snažila jsem se pak i v té literatuře, třeba když jsme četli něco, ho zařadit, aby soutěžil za tu třídu, že pěkně mluví česky, přestože je Vietnamec.

Ačkoliv takřka všichni jsou přesvědčeni o tom, že MKV pomáhá rozptylovat předsudky a stereotypy, existuje zde jedno skryté riziko: je třeba mít na paměti, že naplnění cílů MKV mohou poškodit neuvědomované stereotypy samotných vyučujících. Jako ilustrace může sloužit výrok jednoho z učitelů:

Včera jsem měla takovou diskuzi v deváté třídě o věřících a nevěřících. Že naši věřící tak neškodí, jako když někdo věří v islám. Bavili jsme se o tom, že tam je to někde ve středověku, kdežto u nás to křesťanství jde kupředu, lidi by se měli tolerovat.

Uveďte prosím, zda souhlasíte, nebo nesouhlasíte s následujícími výroky:

	Ano	Ne	Neodpověděl/a
Na naší škole máme speciální projekty zaměřené na MKV	14 (82,4 %)	3 (17,6 %)	0 (0 %)
Prvky MKV se v naší výuce objevují často	16 (94,1 %)	1 (5,9 %)	0 (0 %)
MKV přiznáváme obdobný význam jako ostatním PT	17 (100 %)	0 (0 %)	0 (0 %)
Na MKV se zaměřujeme spíš okrajově	1 (5,9 %)	15 (88,2 %)	1 (5,9 %)
MKV pomáhá k větší toleranci českých dětí vůči žákům etnických minorit	17 (100 %)	0 (0 %)	0 (0 %)
MKV pomáhá bojovat proti předsudkům a stereotypům	16 (94,1 %)	1 (5,9 %)	0 (0 %)

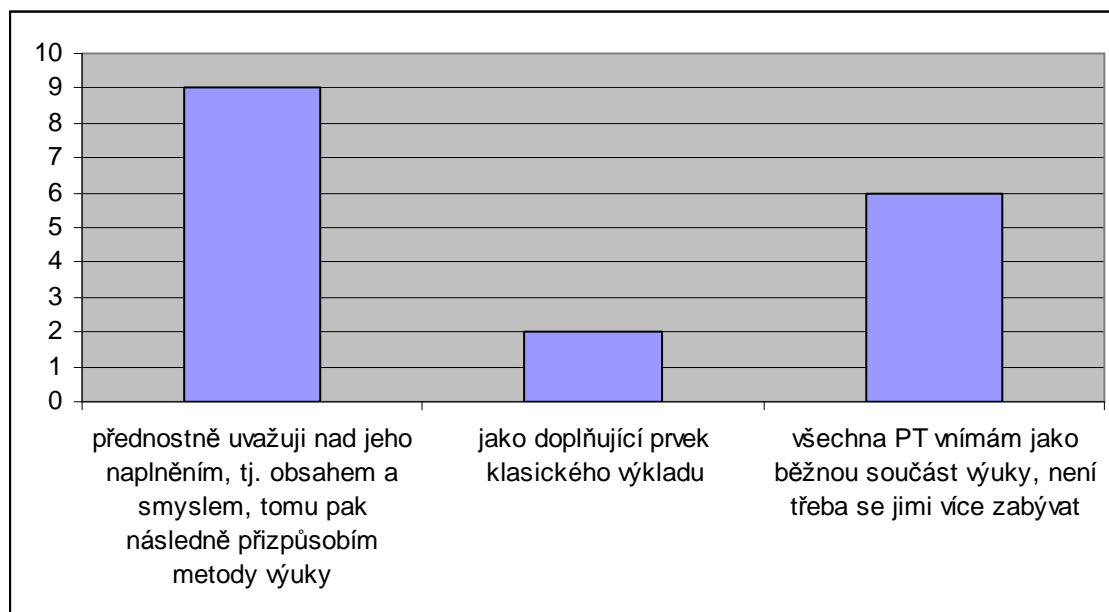
MKV pomáhá zvyšovat povědomí žáků o jiných kulturách, tradicích, zvycích apod.	17 (100 %)	0 (0 %)	0 (0 %)
MKV nemá pro naše žáky valného smyslu	0 (0 %)	16 (94,1 %)	1 (5,9 %)

Způsoby zařazení MKV do výuky

Zhruba polovina dotázaných učitelů nejprve uvažuje nad obsahem a smyslem PT a pak jim přizpůsobí výuku, ostatní nepovažují za nutné se jimi zvlášť zabývat nebo jde pro ně o doplněk klasického výkladu. Podrobné údaje obsahuje následující tabulka.

Jak pojmáte toto průřezové téma jako součást vzdělávacího systému?

	absolutní četnost odpovědi	relativní četnost
přednostně uvažuji nad jeho naplněním, tj. obsahem a smyslem, tomu pak následně přizpůsobím metody výuky	9	52,9 %
jako doplňující prvek klasického výkladu	2	11,8 %
všechna PT vnímám jako běžnou součást výuky, není třeba se jimi více zabývat	6	35,3 %
jiná odpověď	0	0 %

Převážná většina učitelů integruje MKV do předmětů, velká část z nich rovněž organizuje samostatné projekty. Samostatný předmět MKV se nevyskytuje u žádného z nich.

Jakou formou máte MKV zapojenou do výuky?

	Absolutní četnost odpovědi	relativní četnost odpovědi ve vztahu k počtu učitelů (tj. 17)
integrace do předmětu	15	88,2 %
samostatné projekty	13	76,5 %
samostatný předmět MKV	0	0 %
jiný způsob	0	0 %

Nejčastější formou výuky MKV se ukazují být projektová, skupinová a kooperativní výuka; často se objevuje rovněž hromadná, frontální výuka a individualizovaná výuka; ostatní metody jsou užívány podstatně méně často.

Zaškrtněte, prosím, max. tři výukové metody, které při výuce MKV využíváte nejčastěji.

	absolutní četnost odpovědi
projektová výuka	13
skupinová a kooperativní výuka	11
hromadná a frontální výuka	9
individualizovaná výuka	7
týmová výuka	3
otevřené vyučování	3
individuální výuka	2
jiná metoda	2
diferencovaná výuka	0

Dotázaní učitelé pokládají za nejefektivnější projektovou výuku, často uvádějí rovněž skupinovou a kooperativní výuku. Na druhé straně velmi málo z nich považuje za efektivní individuální výuku či otevřené vyučování.

Které z těchto metod považujete za nejefektivnější (max. 4)?

	absolutní četnost odpovědi
projektová výuka	12
skupinová a kooperativní výuka	8
hromadná a frontální výuka	6
individualizovaná výuka	5
diferencovaná výuka	3

týmová výuka	3
otevřené vyučování	2
individuální výuka	1
jiná metoda	1

Jak dokládá citát, mezi učiteli se uznává vhodnost faktu, že některé předměty se hodí více než jiné:

Když se zeptáte mě, tak matika, fyzika, tam se ta multikulturní výchova asi moc řešit nebude. (...) spíš [se] snažíme vést ty děti k nějaké toleranci mezi sebou, protože to je asi tak nejvíc potřeba.

Podle názoru dotázaných učitelů se zdá být nejvhodnější začlenit MKV do předmětu občanské výchovy (viz tabulka).

V kterých předmětech by se podle Vašeho názoru měla objevit MKV nejčastěji (max. 3)?

	absolutní četnost odpovědi
občanská výchova	15
cizí jazyky	9
zeměpis	8
dějepis	8
čeština	4
MKV má být vyučována ve všech předmětech rovnoměrně	4
estetická výchova	2
speciální předmět MKV	1

Učitelé se při výuce MKV nejčastěji dotýkají témat předsudků a stereotypů a tolerance k odlišnému; poměrně často se v jejich výuce objevuje rovněž téma rasové nesnášenlivosti, romské problematiky a kulturní odlišnosti menšin v ČR; poměrně málo pozornosti naopak věnují pravicovému extremismu.

Jakých témat MKV se dotýkáte při výuce Vašeho předmětu?

	absolutní četnost odpovědi
předsudky a stereotypy	14
tolerance k odlišnému	14
rasová nesnášenlivost	11
romská otázka	11
kulturní odlišnosti menšin žijících v ČR	11

soužití s jinými (tj. ne etnickými) menšinami	9
kulturní odlišnosti skupin nežijících v ČR	7
pravicový extremismus	3
žádná	0
jiná	0

Uvedené preference učitelů ohledně zaměření MKV ilustrují jejich následující výroky, vyzdvihující hodnoty cíle smírného soužití a tolerance:

Já tu multikulturu vidím jednak v tom chování mezi sebou a vůči těm ostatním, ale taky v tom, jak poznávají ty zvyky.

[Co si myslíte, že by mělo být hlavním smyslem té MKV?] Určitě chápání jeden druhého, nějaké vazby, poznávání jiné kultury, samozřejmě cizinci, kteří přijedou k nám, aby zase chápali tu českou mentalitu, tu českou kulturu. Takže vzájemná provázanost a tolerance.

Aby si na lidi, kteří třeba chodí jinak oblečení, mají šikmé oči, neukazovaly prstem a neříkaly si o něm, že je podivnej.

Oni musí být připraveni na to, že budou žít ve společnosti, kde bude plno kultur a budou se muset nějakým způsobem s tím vypořádat.

Posledně citovaný respondent zdůraznil také potřebu vcítění se do kůže příslušníka menšiny:

Oni mají všeho dost a ani neví, že Andrejka to takhle nemá (romská žákyně) nebo ty vietnamské děti jak se tady cítí v té škole, kde je jenom čeština a neví nic. Já si myslím, že by to měli vědět, jak se žije ostatním. Že jsou děcka, který nemají všechno.

Hodnocení efektivity MKV

Jak dokládá tabulka, dotázaní učitelé jsou rozdělení zhruba na polovinu v otázce, nakolik výuka MKV dokázala posunout některé názory dětí, avšak o extréměch (tj. o žádném nebo velmi silném názorovém posunu) není přesvědčen nikdo z nich.

Sledujete vlivem výuky MKV posun v některých názorech dětí?

	absolutní četnost odpovědi	relativní četnost odpovědi
velmi malý nebo žádný	0	0 %
spíše malý	9	52,9 %
spíše velký	7	41,2 %
velmi velký	0	0 %
neodpověděl/a	1	5,9 %

V kvalitativních rozhovorech vyšlo najevo, že učitelé mohou za efektivní považovat jen některé aspekty MKV:

Názorově ano, názorově se dají děcka ovlivnit.

Efektivitu výchovy ovlivňuje faktor rodiny:

Nedělám si iluze, že by šlo úplně změnit vnímání dětí, když je nastaveno z domu tak a tak. Problém je, jak jsou z domova nastaveny pochopitelně. Ale i tyto děti u nás ví, co je slušnost, jak se projevat ve společnosti.

Někteří učitelé viděli efekty MKV hlavně v chování žáků mezi sebou:

Máme zkušenosti s integrací postižených dětí, jsme tím poměrně známi. Myslím, že zdravé děti jsou velmi tolerantní k handicapovaným dětem, pomáhají jim, nemyslím si, že by jim naznačovaly, že si jich méně váží a podobně.

Taky je nám velmi příjemné sledovat takové situace, když třeba cizí dítě je poblíž naší školy a má nějaké narážky na naše děti, že jsou romské, často se nám stane, že naše bílé děti ho pošlou někam, uzemní ho.

S tím souvisí i níže uvedený výsledek, že vyšší podíl etnických menšin ve škole může pozitivně ovlivnit velikost názorového posunu u žáků v důsledku MKV. Naopak tam „cvičné“ situace etnického soužití ve všedním životě dětí scházejí, učitelé změny v postojích nepozorovali:

Já se nedomnívám, že by to bylo až tak hmatatelné. My se skutečně s etnickými problémy ani v rámci školy, ani v rámci společnosti v Kanicích neseškáváme.

Zdroje pro zlepšení MKV

Závěrem jsme se zajímali o to, jaké zdroje by učitelům pomohly zkvalitnit výuku MKV. Nejvíce by učitelé pro zlepšení výuky MKV uvítali metodické materiály, a dále přístup k inspirativním námětům a školení pro pedagogy.

Co zejména byste uvítali pro zlepšení výuky MKV (lze uvést více možností)?

	absolutní četnost odpovědi
metodické materiály	14
přístup k inspirativním námětům	11
školení pro pedagogy	10
Jiné	0
nic nepotřebuji	0

Odpovědi na vybrané položky s ohledem na charakter soužití s etnickými skupinami v dané obci

Podle informací ředitelů je etnické soužití v obcích, kde jejich škola působí, ve dvou případech hodnoceno jako spíše snadné a ve čtyřech jako spíše obtížné. Na základě výpovědí dotázaných učitelů se zdá možné, že snadné soužití s menšinami v dané obci (hodnocené tak řediteli škol) napomáhá většímu názorovému posunu žáků důsledkem MKV. Míra zařazení prvků MKV do výuky a názory učitelů na efektivnost MKV se zdají nespojit s obtížností etnického soužití v dané lokalitě. Výsledky se rovněž zdají naznačovat, že se v oblastech s obtížnějším etnickým soužitím učitelé častěji zaměřují na témata kulturní odlišnosti menšin žijících ČR a pravděpodobně i rasové nesnášenlivosti a romské problematiky. Naopak v místech se snadnějším soužitím učitelé pravděpodobně více preferují témata odlišnosti skupin nežijících v ČR a tolerance k odlišnému.

	soužití s etnickými menšinami v obci	
	spíše snadné	spíše obtížné
Posun v názorech některých dětí vlivem výuky MKV:		
spíše malý	2 (33,3 %)	7 (63,6 %)
spíše velký	4 (66,6 %)	3 (27,3 %)
neodpověděl/a	0 (0 %)	1 (9,1 %)
Na naší škole máme speciální projekty zaměřené na MKV		
Ano	5 (83,3 %)	9 (81,8 %)
Ne	1 (16,7 %)	2 (18,2 %)
Prvky MKV se v naší výuce objevují často		
Ano	6 (100 %)	10 (90,9 %)
Ne	0 (0 %)	1 (9,1 %)
MKV přiznáváme obdobný význam jako ostatním PT		
Ano	6 (100 %)	11 (100 %)
Ne	0 (0 %)	0 (0 %)
Na MKV se zaměřujeme spíš okrajově		
Ano	0 (0 %)	1 (9,1 %)
Ne	5 (83,3 %)	10 (90,9 %)
neodpověděl/a	1 (16,7 %)	0 (0 %)
MKV pomáhá k větší toleranci českých dětí vůči žákům etnických minorit		
Ano	6 (100 %)	11 (100 %)
Ne	0 (0 %)	0 (0 %)

MKV pomáhá bojovat proti předsudkům a stereotypům		
Ano	6 (100 %)	10 (90,9 %)
Ne	0 (0 %)	1 (9,1 %)
MKV pomáhá zvyšovat povědomí žáků o jiných kulturách, tradicích, zvycích apod.		
Ano	6 (100 %)	11 (100 %)
Ne	0 (0 %)	0 (0 %)
MKV nemá pro naše žáky valného smyslu		
Ano	0 (0 %)	0 (0 %)
Ne	5 (83,3 %)	11 (100 %)
neodpověděl/a	1 (16,7 %)	0 (0 %)
Nejčastěji probíraná témata multikulturní výchovy (údaj uvádí, kolik, resp. kolik procent, učitelů v daném typu školy toto téma do své výuky zařazuje)		
předsudky a stereotypy	6 (100 %)	8 (72,7 %)
rasová nesnášenlivost	3 (50 %)	8 (72,7 %)
pravicový extremismus	2 (33,3 %)	1 (9,1 %)
tolerance k odlišnému	6 (100 %)	8 (72,7 %)
romská otázka	3 (50 %)	8 (72,7 %)
kulturní odlišnosti menšin žijících v ČR	2 (33,3 %)	9 (81,8 %)
kulturní odlišnosti skupin nežijících v ČR	4 (66,7 %)	3 (27,3 %)
soužití s jinými (tj. ne etnickými) menšinami	4 (66,7 %)	5 (45,4 %)
žádná	0 (0 %)	0 (0 %)
jiná	0 (0 %)	0 (0 %)

Odpovědi na vybrané položky s ohledem na podíl etnických menšin ve škole

Dále jsme data srovnali s tím, jaký podíl etnických menšin ve škole ředitelé uváděli. V našem vzorku byla jedna škola s více než 20 % etnických menšin, jedna s 5 - 20 % a čtyři s méně než 5 %. Výsledky naznačují, že vyšší podíl etnických menšin ve škole může pozitivně ovlivnit velikost názorového posunu u žáků v důsledku MKV. Míra zařazení prvků MKV do výuky a názory učitelů na efektivnost MKV se zdají nesouviset s podílem etnických menšin ve škole. Školy s vyšším procentem menšin se zdají do výuky MKV více zařazovat romskou otázku, možná pak i témata předsudků, kulturní odlišnosti menšin v ČR i mimo ni a soužití s neetnickými menšinami.

	podíl etnických menšin ve škole		
	méně než 5 %	5-20 %	20-50 %
Posun v názorech některých dětí vlivem výuky MKV:			
spíše malý	8 (72,7 %)	1 (33,3 %)	0
spíše velký	2 (18,2 %)	2 (66,7 %)	3 (100 %)
neodpověděl/a	1 (9,1 %)	0 (0 %)	0 (0 %)
Na naší škole máme speciální projekty zaměřené na MKV			
Ano	8 (72,7 %)	3 (100 %)	3 (100 %)
Ne	3 (27,3 %)	0 (0 %)	0 (0 %)
Prvky MKV se v naší výuce objevují často			
Ano	10 (90,9 %)	3 (100 %)	3 (100 %)
Ne	1 (9,1 %)	0 (0 %)	0 (0 %)
MKV přiznáváme obdobný význam jako ostatním PT			
Ano	11 (100 %)	3 (100 %)	3 (100 %)
Ne	0 (0 %)	0 (0 %)	0 (0 %)
Na MKV se zaměřujeme spíš okrajově			
Ano	1 (9,1 %)	0 (0 %)	0 (0 %)
Ne	9 (81,8%)	3 (100 %)	3 (100 %)
neodpověděl/a	1 (9,1 %)	0 (0 %)	0 (0 %)
MKV pomáhá k větší toleranci českých dětí vůči žákům etnických minorit			
Ano	11 (100 %)	3 (100 %)	3 (100 %)
Ne	0 (0 %)	0 (0 %)	0 (0 %)
MKV pomáhá bojovat proti předsudkům a stereotypům			
Ano	10 (90,9 %)	3 (100 %)	3 (100 %)
Ne	1 (9,1 %)	0 (0 %)	0 (0 %)
MKV pomáhá zvyšovat povědomí žáků o jiných kulturách, tradicích, zvycích apod.			
Ano	11 (100 %)	3 (100 %)	3 (100 %)
Ne	0 (0 %)	0 (0 %)	0 (0 %)
MKV nemá pro naše žáky valného smyslu			
Ano	0 (0 %)	0 (0 %)	0 (0 %)

Ne	10 (90,9 %)	3 (100 %)	3 (100 %)
neodpověděl/a	1 (9,1 %)	0 (0 %)	0 (0 %)
Nejčastěji probíraná témata multikulturní výchovy (údaj uvádí, kolik, resp. kolik procent, učitelů v daném typu školy toto téma do své výuky zařazuje)			
předsudky a stereotypy	8 (72,7 %)	3 (100 %)	3 (100 %)
rasová nesnášenlivost	7 (63,6 %)	2 (66,7 %)	2 (66,7 %)
pravicový extremismus	1 (9,1 %)	2 (66,7 %)	0 (0 %)
tolerance k odlišnému	9 (81,8 %)	3 (100 %)	2 (66,7 %)
romská otázka	5 (45,5 %)	3 (100 %)	3 (100 %)
kulturní odlišnosti menšin žijících v ČR	6 (54,5 %)	2 (66,7 %)	3 (100 %)
kulturní odlišnosti skupin nežijících v ČR	3 (27,3 %)	2 (66,7 %)	2 (66,7 %)
soužití s jinými (tj. ne etnickými) menšinami	4 (36,4 %)	3 (100 %)	2 (66,7 %)
žádná	0 (0 %)	0 (0 %)	0 (0 %)
jiná	0 (0 %)	0 (0 %)	0 (0 %)

Odpovědi na vybrané položky s ohledem na to, jak zapojení MKV do výuky přijímají žáci

Podle dvou ředitelů škol přijímají žáci MKV velmi dobře, podle čtyř spíše dobře. Žádný nevěděl, že by žáci v jeho škole přijímali MKV špatně. Interpretace této části je tedy značně sporná, neboť zde porovnáváme školy, kde žáci přijímají MKV „velmi dobře“, se školami, kde ji přijímají „spíše dobře“. Výsledky se zdají zhruba naznačovat, že jestliže žáci pozitivněji přijímají MKV, více se v důsledku tohoto předmětu mění jejich názory. Míra zařazení prvků MKV do výuky a názory učitelů na efektivnost MKV se zdají nespojit s přijetím MKV žáky. Zdá se možné (ovšem toto je velmi nejistý závěr), že ve školách, kde studenti MKV přijímají více, jsou silněji akcentována témata pravicového extremismu, romské problematiky, kulturní odlišnosti skupin žijících mimo ČR a soužití s neetnickými menšinami.

	jak žáci přijímají zapojení MKV do výuky	
	velmi dobře	spíše dobře
Posun v názorech některých dětí vlivem výuky MKV:		
spíše malý	1 (33,3 %)	8 (57,1 %)
spíše velký	2 (66,6 %)	5 (35,7 %)
neodpověděl/a	0 (0 %)	1 (7,1 %)
Na naší škole máme speciální projekty zaměřené na MKV		
Ano	3 (100 %)	11 (78,6 %)

Ne	0 (0 %)	3 (21,4 %)
Prvky MKV se v naší výuce objevují často		
Ano	3 (100 %)	13 (92,9 %)
Ne	0 (0 %)	1 (7,1 %)
MKV přiznáváme obdobný význam jako ostatním PT		
Ano	3 (100 %)	14 (100 %)
Ne	0 (0 %)	0 (0 %)
Na MKV se zaměřujeme spíše okrajově		
Ano	0 (0 %)	1 (7,1 %)
Ne	3 (100 %)	12 (85,7 %)
neodpověděl/a	0 (0 %)	1 (7,1 %)
MKV pomáhá k větší toleranci českých dětí vůči žákům etnických minorit		
Ano	3 (100 %)	14 (100 %)
Ne	0 (0 %)	0 (0 %)
MKV pomáhá bojovat proti předsudkům a stereotypům		
Ano	3 (100 %)	13 (92,9 %)
Ne	0 (0 %)	1 (7,1 %)
MKV pomáhá zvyšovat povědomí žáků o jiných kulturách, tradicích, zvycích apod.		
Ano	3 (100 %)	14 (100 %)
Ne	0 (0 %)	0 (0 %)
MKV nemá pro naše žáky valného smyslu		
Ano	0 (0 %)	0 (0 %)
Ne	3 (100 %)	11 (92,9 %)
neodpověděl/a	0 (0 %)	1 (7,1 %)
Nejčastěji probíraná témata multikulturní výchovy (údaj uvádí, kolik, resp. kolik procent, učitelů v daném typu školy toto téma do své výuky zařazuje)		
předsudky a stereotypy	3 (100 %)	11 (78,6 %)
rasová nesnášenlivost	2 (66,7 %)	9 (64,3 %)
pravicový extremismus	2 (66,7 %)	1 (7,1 %)
tolerance k odlišnému	3 (100 %)	11 (78,6 %)
romská otázka	3 (100 %)	8 (57,1 %)

kulturní odlišnosti menšin žijících v ČR	2 (66,7 %)	9 (64,3 %)
kulturní odlišnosti skupin nežijících v ČR	2 (66,7 %)	5 (35,7 %)
soužití s jinými (tj. ne etnickými) menšinami	3 (100 %)	6 (42,9 %)
Žádná	0 (0 %)	0 (0 %)
Jiná	0 (0 %)	0 (0 %)

4.3 Pozorování výuky

Velmi zajímavou a přínosnou součástí aktivit byly náslechy v hodinách. Školy s námi v tomto smyslu spolupracovaly velmi otevřeně a ochotně. Nejen ředitelé škol, ale také samotní vyučující dotčených hodin byli zřejmě přesvědčeni, že nám nabídnou ukázkovou hodinu multikulturní výchovy, resp. ukázkou výuky s multikulturním prvkem. Ostatně bylo čistě na jejich volbě, do které hodiny kterého vyučovacího předmětu, resp. vzdělávací oblasti, nás pozvou. O to větší bylo pak naše překvapení z kvality odučeného tématu a z povahy jeho zpracování - bohužel spíše v negativním slova smyslu.

V hodinách jsme sledovali:

- volbu tématu
- jeho uchopení vzhledem k MKV
- propojení tématu s vyučovacím předmětem
- cíle a očekávané výstupy
- metody a formy práce

Navštívili jsme šest vyučovacích hodin, případně dvouhodinovek na zapojených školách. Šlo o předměty cizích jazyků, dále oblasti Člověk a společnost a Člověk a svět práce. Podrobná analýza navštívených hodin přesahuje rozsahem možnosti této zprávy, proto se omezíme pouze na uvedení nejzávažnějších znaků, které byly společné pro většinu zapojených škol. Také považujeme za podstatné uvést příklad hodiny, která byla inspirující ukázkou multikulturně pojaté hodiny, a naopak také hodiny, která nespĺnila očekávání ani tematicky, ani metodicky.

V jednom případě jsme navštívili dvouhodinový program, který lektorovala didaktička brněnského Střediska integrace menšin. V jiné škole jsme navštívili hodinu, která nebyla klasickou vyučovací hodinou – šlo o zhodnocení multikulturně zaměřeného projektu.

Znaky, které se často opakovaly v navštívených hodinách:

- školy velmi často problematiku a smysl MKV zužují na oblast zvyků, tradic, cizích kuchyní nebo odívání
- ve velké většině případů učitelé neuvažují dopředu nad naplněním cílů MKV: měli jsme možnost shlédnout v tomto kontextu vyučování MKV například hodinu o teoretické přípravě tatarské omáčky

- byly voleny formy práce, kdy učitel zůstává hlavním aktérem hodiny, informace jsou dětem předávány povětšinou frontální cestou, děti jsou jen pasivními příjemci, (nelze se pak divit jejich nezájmu o probírané téma), tento stav přitom zůstává nezměněn i tehdy, vytvoří-li učitel neformální prostředí ve třídě – například sezením v kruhu

Příkladem pozitivní praxe byla hodina, v rámci níž byly děti vyzvány k hodnocení multikulturně zaměřených projektů. Jde ostatně o školu, která byla hodnocena jako nadstandardní také Českou školní inspekcí. S jejím názorem se zde plně ztotožňujeme: škola nejenže využívá inovativních metod, při jejichž realizaci není hlavním aktérem hodiny učitel, ale samy děti, nejenže vzdělává řadu dětí z etnických menšin, ale také dělá řadu věcí, které jí neukládá Rámcový vzdělávací program, což není běžné. Kromě mj. i multikulturně zaměřených projektů dotuje škola vždy po jedné hodině týdně předmět etická výchova, jejíž obsah je smyslu multikulturní výchovy velmi blízký.

Hodina, kterou jsme navštívili, byla tedy adekvátně zvládnutá jak po stránce obsahové, tak po stránce metodické. Zajímavým nápadem také jsou deníky: každý žák si do nich píše poznámky, postřehy a stížnosti týkající se jednotlivých aktivit, které škola dělá. Učitel má pak výtečnou možnost zpětné vazby. V rámci hodiny děti samy hodnotily smysl, průběh a výsledky projektů realizovaných v posledních týdnech. Vyučující do schématu hodiny téměř vůbec nezasahoval, na kolektivitu třídy bylo patrné, že děti jsou takto zvyklé pracovat běžně. Nepřekřikovaly se, respektovaly se navzájem. Byly zdravě, nikoli přehnaně sebevědomé při prezentaci svých názorů. Současně lze poznamenat, že se ve třídě nenašel jediný žák, kterého by obsah hodiny nezajímal.

Takto kladně rozhodně nelze hodnotit všechny hodiny, uvedený příklad byl z našeho vzorku škol výjimkou. Takřka v žádné z ostatních navštívených hodin nevyužívali vyučující jiné metody výuky než frontální, z našeho pohledu však závažnějším byla skutečnost, že se vyučujícím vytrácela souvislost probíraného tématu a multikulturní výchovy.

Například jsme byli pozváni ke shlédnutí hodiny v rámci vzdělávací oblasti Člověk a svět práce. Před začátkem nám byl vysvětlen cíl hodiny a sice podchytit kulturní dědictví středověké invaze Tatarů na našem území. Nicméně nakonec byla celá hodina zaměřena na předčítání receptů na tatarskou omáčku a tatarský biftek. Jinými slovy realizace zvoleného tématu měla souvislost s MKV minimální. Navíc ani zvolené metody práce účinně nepřispěly k aktivizaci maximálního počtu dětí, ani k tomu, aby celé vyučování mělo trvalejší efekt.

Zatímco v předchozí hodině jsme vnímali jako problematické především samotné zvolené téma, v dalším pozorování bylo diskutabilní především rozpracování či uchopení tématu samotného. Vyučující měl v tomto případě výhodu, protože nemusel vymýšlet téma (zde diskriminace a předsudky), samotné se mu nabízelo jako jedna z kapitol učebnice angličtiny, nicméně svým přístupem v žácích předsudky spíše upevňoval, místo aby se je pokusil vyvracet.

5. Analýza inspekčních zpráv, stanovisko ČŠI

Pro ucelenou představu o problému a získání pokud možno co nejvíce podkladů jsme oslovili také Českou školní inspekci, která má již ze své podstaty zajistit objektivní hodnocení škol. Bohužel se nám s ní nepodařilo navázat užší kontakt, a tak jsme museli vycházet pouze z inspekčních zpráv vybraných škol, které jsou volně dostupné na webových stránkách ČŠI. Dále byly také analyzovány všechny ostatní inspekční zprávy, které jsou dostupné na webu ČŠI.

Textová analýza inspekčních zpráv

Následující řádky informují o výsledku textové analýzy inspekčních zpráv České školní inspekce. Kladli jsme si otázky,

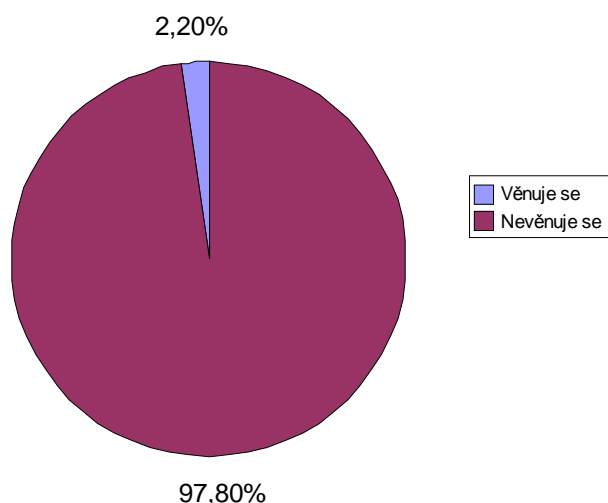
- 1) nakolik a jakými způsoby se inspektoři ve svých zprávách věnují provádění multikulturní výchovy v českých školách,
- 2) z jakých zdrojů o tom inspektoři získávají informace a
- 3) zda a jak inspektoři hodnotí účinnost MKV na školách.

Metodologie: Zkoumaný soubor tvořily všechny inspekční zprávy ČŠI z kontrol na mateřských, základních a středních školách v ČR za období od 1. 9. 2007 (lhůta pro zahájení ŠVP) do současnosti. První inspekce ve sledovaném souboru byla zahájena 6. 9. 2007 a poslední byla ukončena 26. 11. 2008. Celkem soubor obsahoval cca 1500 zpráv³. Textová analýza kombinovala prvky kvantitativní obsahové analýzy (počítání výskytů slov) s analýzou kvalitativní (kódování a interpretace významů).

Skutečnost, do jaké míry se inspekční zprávy věnovaly problematice MKV, jsme se pokusili poodhalit obsahovou analýzou – fulltextovým vyhledáváním výrazu „Multikulturní“ ve všech 1500 zprávách. Tento výraz obsahovalo ve sledovaném období 33 inspekčních zpráv z celkového počtu cca 1500, tj. 2,2 %. Z časového hlediska bylo nejvíce inspekcí zohledňujících multikulturní výchovu (13) provedeno v období od dubna do května 2008.

³ Přesný počet inspekčních zpráv nelze snadno určit, protože některé zprávy v poskytnutém souboru jsou duplicitní. Duplicitních je odhadem 10 % z poskytnutého souboru 1690 zpráv. Proto odhadujeme velikost souboru na 1500 zpráv.

Graf: Podíl zpráv ČŠI věnujících se multikulturní výchově

Následující kvalitativní rozbor zahrnuje vzorek 33 inspekčních zpráv, které se výslovně zabývaly MKV.

Otázce multikulturní výchovy se zprávy věnovaly zpravidla stručně, v rozsahu od jedné věty do jednoho odstavce. Zpravidla byla v celé zprávě jen jedna zmínka o MKV, jen v několika zprávách byla MKV zmíněna na více místech. Zmínky o MKV zaujímaly vedlejší postavení, často byly součástí odstavců věnovaných širší problematice. Příkladem je zpráva ze Soukromé SŠ pedagogické a sociální Gahurova ve Zlíně:

Škola je zapojena v projektu Evropské unie (Leonardo - odborná stáž žáků ve Velké Británii) jehož obsahem jsou např. multikulturní rozhovory, evropská sounáležitost, regionální identita a v dalším projektu Zahrada smyslů - komunikace mezi žáky (Sokrates). Ve škole mají žáci k dispozici nápojový a sendvičový automat a vodní fontánku.

Nejčastěji byla MKV zmiňována v souvislosti s projektovou výukou (14 zpráv, tj. 42 %). Byly uváděny konkrétní názvy projektů, často realizovaných nevládními neziskovými organizacemi. Například zpráva z gymnázia Elišky Krásnohorské, Praha 4 – Michle uvedla:

V souladu se strategií uvedenou v ŠVP je těžiště práce v prevenci. Spočívá ve vytváření správného hodnotového systému žáků realizací celé řady projektů ve spolupráci s neziskovými organizacemi (Člověk v tísni, ADRA). Jedná se např. o Projekt výchovy k lidským právům proti xenofobii a rasismu Jeden svět v Ohradní.

Dále byla MKV často (7 zpráv, tj. 21 %) zmiňována v souvislosti s výukou jazyků nebo výměnnými pobyty. Někteří inspektoři podotýkali, že jazykové předměty jsou vhodným prostředím pro poznávání jiných kultur apod. U jiných je tato souvislost implicitní, prostě se jen píše, že jazykové a výměnné aktivity mají multikulturní aspekt. Příkladem je zpráva ze ZŠ a MŠ Jana Brozkvy v Brně:

Vzdělávání dětí a žáků v anglickém jazyce v rámci realizovaného projektu směřuje k utváření a rozvíjení požadovaných klíčových kompetencí a pozitivně také přispívá k realizované multikulturální výchově.

Mezi ostatními zmínkami vynikaly odkazy na multikulturální rozměr partnerství školy v komunitě nebo se zahraničními školami (3 zprávy, tj. 10 %). Jen výjimečně zprávy implikovaly, že multikulturální výchova nastává automaticky s pestrým etnickým složením školy. Například u ZŠ Klas v Pardubicích, kterou navštěvují Češi i cizinci:

Je využíváno multikulturálního prostředí k vytváření prosociálních postojů a povědomí o existenci ostatních kultur a národností.

Vedle zmínek o konkrétních projevech MKV ve výuce a životě školy bylo také mnoho zmínek čistě formálních. Jedna z nejčastějších zmínek (11 zpráv, tj. 33 %) o MKV se týkala jejího začlenění do školních dokumentů, jako je ŠVP, strategie školy nebo existence samostatného dokumentu o MKV. Takovéto zmínky byly vždy formální ve smyslu sdělení, že o MKV je napsáno v daném dokumentu. Nebylo dále rozváděno, jak se tento fakt projevuje ve výuce. Příkladem je ZŠ Na Výběžku v Liberci:

Profilace školy na multikulturální výchovu a výuku volitelného předmětu etická výchova prolíná všemi výchovnými a vzdělávacími strategiemi.

Dále byly přítomny formální odkazy na personální zajištění MKV (3 zprávy, 10 %), tj. přítomnost určitého odborníka nebo další vzdělávání učitelského sboru.

Tabulka: Zmínky o MKV ve 33 zprávách České školní inspekce

Skupina zmínek	Forma zmínky o MKV	Počet zmínek
Obsah výuky	Projektová výuka	14
	Jazyková výuka	7
	Školní partnerství	3
	Jiné	6
Formální zajištění	Začlenění do dokumentů školy	11
	Personální zajištění	3

Zajímali jsme se o zdroje, ze kterých inspektoři svoje informace o multikulturální výchově ve školách čerpali. Jak již bylo řečeno, převažujícím zdrojem informací, kteří sami zmiňovali, byly dokumenty školy. Pouze u třech inspekčních zpráv (10 %) jsme se dočetli, že zdrojem informací o MKV byla hospitace – pozorování hodin inspektorem. Příkladem takto doložených zjištění je zpráva ze ZŠ speciální a ZŠ praktické v Praze 10, Starostrašnická:

Během inspekce škola poprvé realizovala připravený projektový týden výuky v rámci multikulturální výchovy nazvaný Spojené národy, zaměřený na poznávání kulturních a sociálních odlišností zvolených destinací (...) Hospitovány byly pracovní a výtvarná výchova, smyslová výchova, čtení, věcné učení.

Žádná inspekční zpráva ve sledovaném období nehodnotila účinnost multikulturální výchovy. Převažovaly naopak zmínky, že MKV je formálně zavedena

(dokumenty školy) nebo že se určitými konkrétními způsoby provádí (projekty, jazyky apod.).

Shrnutí:

- V období od zavedení ŠVP do současnosti se problematice multikulturní výchovy věnovala přibližně každá padesátá inspekční zpráva České školní inspekce (2,2 %). Zmínky o MKV jsou zpravidla velmi stručné a v obsahu zpráv zauímají vedlejší postavení.
- Co se týče přítomnosti MKV ve výuce, nejčastěji byla zmiňována projektová výuka, včetně názvů konkrétních projektů. Dále byly aspekty MKV spatřovány v jazykové výuce, výměnných pobytech a školních partnerstvích.
- Svoje informace o MKV na školách inspektoři čerpali převážně z dokumentů školy. Jen ve třech případech zaznamenali prvky MKV při hospitaci.
- Inspekční zprávy nehodnotily účinnost MKV na školách.

Hodnocení inspekčních zpráv vybraného vzorku škol

Přednostně nás zajímaly zprávy ze škol, které jsme vybrali do projektu. Jak se ukázalo, pro naše potřeby ovšem byly tyto zprávy takřka nepoužitelné, neboť sledují zcela jiné oblasti, jako je čtenářská gramotnost nebo naplňování pravidel bezpečnosti práce. O naplňování průřezových témat či zpracování ŠVP tam není ani zmínka. Navíc mnohé zprávy jsou z období, ve kterých se RVP, a tudíž i ŠVP teprve chystaly k realizaci, a tudíž nemohly být součástí inspekčních zpráv.

Po analýze inspekčních zpráv jsme tudíž na základě výše uvedených okolností nemohli než dospět k závěru, že v žádné z námi sledovaných zpráv se hodnocení výuky MKV na škole neobjevilo. Přesto byly v celkovém hodnocení všechny sledované oblasti hodnoceny jako funkční. Pokud se přeci jen oblast průřezových témat ve zprávě objevila, pak v těch intencích, že hodnotící inspektor sledoval začlenění PT do ŠVP.

Přesto se v jedné ze zpráv objevuje nadprůměrné hodnocení školy, např. v otázkách vstřípení sociálních a pracovních kompetencí žáků, týmové práce pedagogického sboru, nebo zpracovaného ŠVP, dokonce na úrovni příkladů dobré praxe. Přestože si ovšem hospitace kladla v úvodu za cíl sledovat naplnění ŠVP, nikde se ve zprávě nezmiňuje o realizaci průřezových témat. O to více je tristní, že se ČŠI nepodařilo do našeho výzkumu zapojit.

Zajímavou inspirací je však pro nás tematicky zaměřená zpráva ČŠI Rovnost příležitostí pro vzdělávání cizinců v České republice z února 2008, která se mimo jiné věnuje také realizaci multikulturní výchovy. Jak z této zprávy vyplývá, otázkou naplňování MKV se evidentně někdo zabývá, nicméně tato zpráva je velmi obecná a slouží spíše jako doplnění informací a srovnání. Bohužel nevíme, jaké kroky ČŠI v této oblasti podniká a zda je možné získat více konkrétních informací.

Inspekce mj. ve zprávě uvádí:

Značnou obecností se vyznačuje i koncipování aktivit zaměřených na multikulturní výchovu, jde spíše o jejich intuitivní výběr a zařazování než o systematicky plánovaný a sledovaný proces. Pouze ve dvou gymnáziích a v jedné základní škole (ze sledovaného vzorku 44 základních a středních škol) byl ve školním

roce 2006/2007 již zpracován ŠVP a byla zde patrná velmi dobrá koncepční připravenost ke vzdělávání cizinců i k realizaci multikulturální výchovy.

Aktivity v multikulturální výchově jsou prezentovány ve výročních zprávách škol, často však jen jako pouhý výčet nebo konstatování bez vyhodnocení účinnosti (např. v roce 2006/2007 ve 20 % navštívených škol).

Ve vzdělávání k multikulturální výchově ČŠI zjistila značné rozdíly mezi navštívenými školami. Ve školním roce 2005/2006 se ho zúčastňovalo celkem 16,5 % pedagogických pracovníků, ve 13 školách však ani jeden, naopak ve dvou byly proškoleny celé pedagogické sbory. Ve školách navštívených v období 2006/2007 se v multikulturální výchově spíše vzdělávali výchovní poradci nebo školní metodici prevence sociálně-patologických jevů, účast učitelů byla pouze výjimečně vyšší než 2 až 3 ze školy. V jediné škole byli v oblasti multikulturální výchovy prostřednictvím jednorázového semináře proškoleni všichni učitelé. V jednom z krajů proběhl inspirativní seminář „S vietnamskými dětmi v české škole“.

Stále významnější místo v realizaci multikulturální výchovy zaujímají projekty zaměřené na spolupráci se zeměmi Evropské unie i s jinými zeměmi. Přes nesporná pozitiva však byl v multikulturální výchově zjištěn i nepříznivý stav, a to ve školním roce 2005/2006 v 6 % a v následujícím roce v 9 % navštívených škol.

Vlastní hodnocení efektivity činností v multikulturální výchově bylo málo účinné v obou sledovaných obdobích v každé páté škole.

Ředitelé škol většinou uplatňují kooperativní styl řízení a vhodně delegují kompetence ve vzdělávání cizinců a v multikulturální výchově na další pedagogické pracovníky školy. Bude nutné více využívat možnosti nabízené v dalším vzdělávání pedagogických pracovníků v cizích jazycích a stejně tak i v multikulturální výchově.

Z tohoto šetření Inspekce je tedy patrné, že ani sami inspektoři nejsou spokojeni s výukou a připraveností škol, pokud jde o MKV. Je patrné, že podle stanoviska Inspekce jen malá část škol má jednoznačně zpracovanou koncepci výuky MKV, včetně efektivity, účinnosti, zpětné vazby vzhledem ke stanoveným cílům apod.⁴

⁴ Více viz: <http://www.csicr.cz/show.aspx?id=183&Lang=1&Theme=5&Section=4&Rubric=8>

6. Naplnění stanovených cílů a závěry

Lze konstatovat, že až na jednu výjimku jsme realizovali všechny plánované aktivity. Zamýšleli jsme intenzivněji zapojit názory inspektorů ČŠI, a to prostřednictvím dotazníků nebo interview. Bohužel jsme nemohli realizovat interview s paní inspektorkou, která se dle informací jejích kolegů intenzivně zabývá problematikou MKV, a to z důvodu její dlouhodobé nemoci.

Tuto plánovanou aktivitu jsme nahradili již uváděnými inspekčními zprávami, tedy jejich studiem a porovnáním poznatků.

Počet přímých beneficietů projektu:

Mezi přímé beneficiety zahrnujeme všechny subjekty, které byly přímo osloveny ke spolupráci v projektu. Jde tedy o vedení všech škol, které jsme zapojili do spolupráce ve výzkumu, a dále o vyučující těchto škol, které jsme oslovili k jednotlivým aktivitám, tedy pro rozhovory, dotazníkové šetření a vyučování v pozorovaných hodinách. Tito budou také seznámeni s výsledky projektu.

Tímto způsobem jsme nejen zjistili, jaká je kvalita vyučování multikulturní výchovy na školách, ale zároveň jsme také přiměli vedení škol a další zapojené pedagogy, aby se zamysleli nad významem tohoto průřezového tématu, a případně pozměnili svou taktiku vyučování. Množinu přímých beneficietů tvoří 23 pedagogů.

Počet nepřímých beneficietů projektu:

Mezi nepřímé beneficiety řadíme všechny žáky zapojených škol. Jde tedy o všechny žáky zapojených škol. Případný efekt se totiž projeví na kvalitě výuky, případně na změně metod výuky v předmětech, v nichž se objevuje na škole multikulturní výchova nejčastěji. Z odpovědí ředitelů na dotazníkové šetření jsme zjistili počet nepřímých beneficietů 1729.

Závěry:

Ve většině sledovaných škol se MKV realizuje formou integrace do předmětu, značně jsou také využívány projekty. Možnost využít MKV jako samostatný předmět námi vybrané školy nevyužívají.

Bohužel nutno konstatovat, že ve většině případů nebyla MKV zapracována v ŠVP s rozmyslem. Přestože vyučující v dotaznících uvádějí, že vždy předem nejprve uvažují nad naplněním tématu ve výuce, jak ze samotných hodin, tak právě z ŠVP je patrné, že je problematice přistupováno povrchně a bez předchozí koncepce. Ostatně výpovědi v interview a v dotaznících jsou mnohde rozporné: jestliže v dotaznících respondenti uvádějí, že se nad problematikou přednostně zamýšlejí, v interview rozporně tvrdí, že není třeba se nad naplněním průřezových témat více zamýšlet, neboť jsou přece přirozenou součástí výuky.

Námi pozorované metody práce při násleších nepovažujeme za vhodné, pouze jedna škola ze sledovaného vzorku používá v maximální míře alternativní, moderní

metody, které žáka stimulují k samostatnosti a aktivitě. Ostatní sledované školy stále využívají převážně metody tradiční – hlavně tedy frontální výuku, ačkoli z dotazníků je patrné, že si vyučující uvědomují, které z metod jsou efektivní. Ostatně je znepokojující, že na otázku, které metody používají ve výuce nejčastěji, znějí odpovědi jinak, než na otázku, které z metod dotyčný pedagog považuje za efektivní.

Rozpory se ukazují i v jiných ohledech: ukázalo se, že bylo strategicky výhodné použít nejprve interview a pak teprve dotazníky a to z toho důvodu, že se nám odкрыla řada věcí. Kantor mnohdy nevěděl, jak na danou otázku odpovědět, respektive se nad tou problematikou nezamýšlel. Ačkoliv následně při odpovědích v dotazníku, kde se setkal s uzavřenými otázkami se dokázal zorientovat, co do MKV patří.

Pokud jde o názory kantorů na efektivitu MKV, resp. na její smysluplnost, nutno konstatovat, jsou rozděleny na dva takřka stejné tábory: polovina dotázaných se domnívá, že MKV má na jeho žáky spíše velký, druhá polovina, že spíše malý vliv. Uvědomujeme si nicméně, že v tuto chvíli není možné hovořit o efektivitě MKV ve vztahu k změně postojů žáků, neboť uplynula velmi krátká doba pro zhodnocení. Že se na efekt MKV ptáme předčasně, nám ostatně potvrdili v rozhovorech svými výpověďmi také dotázaní.

Pokud jde o problémy souvisejícími s výukou MKV, překvapilo nás, že řada kantorů je spatřuje v nedostatku časové dotace a inspirativních námětů a metodických materiálů.

Z výše uvedených závěrů je patrné, že realizace MKV v námi zkoumaném vzorku základních škol je nedostačující. Nelze se tomu divit za situace, kdy jednotliví kantoři často sami ani neví, co má být předmětem MKV. Otázkou ovšem zůstává, zda celkové kutikulární reformě byla věnována opravdu dostatečná podpora ze strany ministerstva školství a zda bylo věnováno dostatek prostoru i otázkách zpracování průřezových témat. Problémy jsou pak patrné jednak ve formalistním zpracování ŠVP, tak ve výuce samotné.

Navíc MKV je specifická v tom, že víc než kde jinde se zde profilují hodnotové orientace, postoje, stereotypy a předsudky učitelů, proto by měl být kladen větší důraz na další vzdělávání pedagogických pracovníků, stejně tak jako na přípravu učitelů budoucích. Další obtíží při realizaci MKV je nedostatek tematicky zaměřených metodických materiálů, respektive o stávajících možnostech jsou pedagogové nedostatečně informováni.

Domníváme se, že prvním krokem ke změně a zvýšení efektivity výuky MKV je pochopení toho, že MKV netvoří specifickou a uzavřenou oblast informací a metod, nýbrž že multikulturní přístup prolíná různými vzdělávacími oblastmi a měl by se projevit nejen v realizovaném učivu, ale také v metodách, v klimatu třídy i celé školy. Průřezová témata, která představují zásadní změnu nového školského systému, mají podněcovat k tomu, aby ve vzdělání vedle vědomostní složky měla stejné místo také složka výchovná.

7. Personální zajištění aktivit v rámci projektu

K zajištění kvalitního výsledku jsme oslovili jednak analytiku, kteří mají zkušenosti s výzkumnými záměry, což dokládají přiložená CV, jednak s odborníky, s nimiž měla Liga lidských práv dobré pracovní zkušenosti z minulých období.

Odborné pozice (tj. mimo administrativní aparát a finanční ředitelku) zaujali:

Mgr. Jan Morávek, Ph.D. je sociolog se čtyřletou praxí v sociálním a komunitním výzkumu za použití kvalitativních i kvantitativních metod. Vedl čtyři komplexní projekty sociálního výzkumu v prostředí českých neziskových organizací se zapojením studentů a dobrovolníků. Zkušenosti sbíral jako doktorand v USA. Jako vědecký pracovník na Institutu sociologických studií FSV UK se zabývá problémem drog a spravedlnosti.

Úloha v projektu:

- příprava metodologie, analýza skutečností zjištěných prostřednictvím interview, dotazníků a kvalitativního pozorování, spolupráce při vytvoření výstupů průzkumu, příprava dotazníků a jejich zpracování, realizace kvalitativního interview

Mgr. Lucie Obrovská – právnička a pedagožka, v Lize lidských práv se zabývá otázkami diskriminace v rámci českého školství. Po studiu Právnické a Pedagogické fakulty MU v Brně pokračuje v doktorském studiu.

Úloha v projektu:

- organizace spolupráce jednotlivých členů týmu a jejich komunikace se školami, odpovědnost za provedení zakázky, spolupráce při vytváření otázek interview a dotazníků, provádění dotazníků a vyhodnocování, studium literatury, analýza školních statistik, spolupráce při vytvoření výstupů průzkumu

Mgr. Olga Kusá – pedagožka – didaktička Střediska integrace menšin, rozvojového projektu Institutu pedagogicko-psychologického poradenství, absolventka Pedagogické fakulty v Brně, oboru speciální pedagogika a učitelství pro 1. stupeň ZŠ. Absolventka akreditovaného kursu „Průřezové téma Multikulturní výchova a její začleňování do ŠVP“.

Úloha v projektu:

- sběr dat, pomoc při přípravě metodologie, hodnocení dat a tvorba výstupů, pedagogická supervize

Mgr. Jan Šerek - absolvent Filozofické fakulty a Fakulty sociálních studií MU v Brně, obory psychologie, filozofie a politologie, v současné době student

doktorského studia v oboru sociální pedagogika. Nyní student doktorského studia v oboru sociální psychologie, v jehož rámci se zabývá psychologií občanské a politické angažovanosti. Externě spolupracuje s Institutem výzkumu dětí, mládeže a rodiny při FSS MU, kde se podílí na studiu občanské a politické složky identity a souvisejících postojů u adolescentů. Jako poradce se zúčastnil projektu zaměřeného na vývoj metody ke zjišťování volebních preferencí občanů.

Úloha v projektu:

- analýza skutečností zjištěných prostřednictvím interview, dotazníků a kvalitativního pozorování, spolupráce při vytvoření výstupů průzkumu